

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

Warszawa, 8.12.2021

II.566.5.2021.MM

Trybunał Konstytucyjny

Warszawa

Sygn. akt P 14/21

W związku z otrzymanym w dniu 8 listopada 2021 r. zawiadomieniem o wszczęciu postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie pytania prawnego Sądu Apelacyjnego w Lublinie II Wydział Karny, sygn. akt P 14/21, działając na podstawie art. 63 ust. 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 2393 - t.j.) oraz art. 16 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r., poz. 627 - t.j.) zgłaszam udział w przedmiotowym postępowaniu i wnoszę o stwierdzenie, że:

art. 8 ustawy z dnia 19 lipca 2019 roku o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1694) w zakresie, w jakim do spraw wszczętych przed dniem jej wejścia w życie nakazuje stosować jej przepisy, co oznacza brak możliwości zastosowania wobec skazanego uchylonego tą ustawą art. 152 k.k.w. **jest niezgodny** z art. 32 ust. 1 w zw. z art. 2 i art. 42 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

UZASADNIENIE

1. W dniu 7 lipca 2019 r. obrońca skazanego w sprawie _____ złożył wniosek m.in. o warunkowe zawieszenie wykonania kary _____ pozbawienia wolności orzeczonej wyrokiem Sądu Okręgowego w L _____ z dnia _____ kwietnia 2019 r., następnie zamienionym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia _____ stycznia 2020 r. (sygn. akt _____).
2. Postanowieniem z dnia _____ sierpnia 2021 r. w sprawie _____ Sąd Okręgowy w L _____ na podstawie art. 15 § 1 k.k.w. w zw. z art. 8 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹ (dalej „ustawa nowelizująca”) i art. 1 § 2 k.k.w. w zw. z art. 632 pkt 2 k.p.k. umorzył postępowanie w przedmiocie warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonej wobec skazanego, wskazując, że przyczyną umorzenia jest ustawa nowelizująca. Zgodnie z art. 2 pkt. 3 ustawy nowelizującej uchylony został art. 152 k.k.w. regulujący instytucję warunkowego zawieszenia wykonania kary w postępowaniu wykonawczym. Ponadto zgodnie z art. 8 tej ustawy, jej przepisy stosuje się do spraw wszczętych przed jej wejściem w życie, jeżeli przepisy poniższe nie stanowią inaczej. Zdaniem Sądu Okręgowego w L _____ obrońca skazanego nie może wnioskować o warunkowe zawieszenie wykonania kary na podstawie art. 152 k.k.w., ponieważ ustawodawca uniemożliwił zastosowanie tej instytucji po wejściu w życie ustawy nowelizującej.
3. Obrońca skazanego zaskarżył w całości postanowienie Sądu Okręgowego w L _____ w sprawie _____, zaś Sąd Apelacyjny w Lublinie po dokonaniu analizy opisywanej sprawy zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem prawnym o następującej treści: „Czy art. 8 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw (Dz.U z 2019 r. poz. 1694) w zakresie w jakim do spraw wszczętych przed dniem jej wejścia w życie nakazuje stosować jej przepisy, co oznacza brak możliwości zastosowania wobec skazanego uchylonego tą ustawą art. 152 k.k.w. jest zgodny z art. 32 ust. 1 w zw. z art. 2, art. 42 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej?”.

---

¹ Dz. U. z 2019 r., poz. 1694.

4. W odniesieniu do kwestii zgodności ustawy nowelizującej, w zakresie w jakim ma zastosowanie do spraw wszczętych przed jej wejściem w życie z art. 32 ust. 1 w zw. z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, należy wskazać, że art. 32 ust. 1 Konstytucji odnosi się zarówno do stosowania prawa, jak i jego stanowienia (prawo do równego traktowania przez władze publiczne, w tym przez władzę ustawodawczą)². Pierwszy aspekt zagadnienia pozostaje poza zakresem niniejszej sprawy, istotny jest tu natomiast problem przestrzegania zasady równości przez ustawodawcę w aspekcie legislacyjnym. Wiąże się on z obowiązkiem tworzenia przez władzę publiczną takich regulacji prawnych, które czynią zadość nakazowi jednakowego traktowania podmiotów znajdujących się w sytuacjach podobnych, zaliczanych do tej samej kategorii³.
5. W doktrynie wskazuje się, że w prawie karnym konstytucyjna zasada równości wyraża się m.in. w orzekaniu wobec sprawców znajdujących się w podobnej sytuacji faktycznej, podobnej, a czasami wręcz takiej samej miary dolegliwości⁴. Słusznie zatem Sąd Apelacyjny w Lublinie wskazał, że tę samą kategorię podmiotów, wobec której dopuszczalne było zastosowanie instytucji z art. 152 k.k.w. sprzed wejścia w życie ustawy nowelizującej, sąd może potraktować w sposób odmienny, albo stosując warunkowe zawieszenie wykonania kary, albo umarzając postępowanie w tym zakresie. Kryterium różnicującym sytuację skazanych jest wyłącznie data złożenia wniosku, którą należy analizować w kontekście art. 8 ustawy nowelizującej.
6. Sąd Apelacyjny w Lublinie słusznie także zauważył, że łatwo można wyróżnić sytuację trzech osób, wobec których w tym samym dniu wszczęto postępowanie karne, gdy obowiązywała jeszcze instytucja warunkowego zawieszenia wykonania kary przewidziana w art. 152 k.k.w. a następnie zostali skazani na kary pozbawienia wolności, których wymiar pozwalał im na skorzystanie z tej instytucji. Zróżnicowanie sytuacji polegałoby jednak na tym, że pierwszy z nich złożył wniosek przed wejściem w życie ustawy nowelizującej i jeszcze wówczas został on rozpoznany; drugi zaś złożył go przed wejściem w życie tej ustawy, ale rozpoznano

---

² Postanowienie TK z 24.10.2001 r., SK 10/01, OTK 2001.

³ P. Tuleja [w:] P. Czarny, M. Florczak-Wątor, B. Naleziński, P. Radziejewicz, P. Tuleja, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, wyd. II, LEX/el. 2021, art. 32.

⁴ A. Kardas, P. Kardas, Zasada równości w prawie karnym (zarys problematyki), CzPKiNP 2019, nr 1, s. 7-44.

go już po tej dacie; trzeci zaś (jak ma to miejsce w niniejszej sprawie) dokonał tego po wejściu w życie ustawy nowelizującej więc i jego wniosek został rozpoznany według przepisów ustawy nowej. Konsekwencją stosowania art. 8 ustawy nowelizującej była możliwość skorzystania z instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary przewidzianej w art. 152 k.k.w. jedynie przez pierwszego ze skazanych. Druga i trzecia osoba z ww. przykładu nie mogły już z tej instytucji skorzystać.

7. Uzależnienie możliwości uwzględnienia wniosku o warunkowe zawieszenie wykonania kary tylko od daty, w której został złożony, bez odniesienia w żaden sposób do daty wszczęcia postępowania karego w sprawie głównej, czy też daty popełnienia czynu zabronionego, a zatem od okoliczności od skazanego całkowicie niezależnej, nie czyni zadość zasadzie równości. Różnicuje bowiem sytuację podmiotów posiadających wspólną cechę relewantną w sposób z góry narzucony, arbitralny.
8. Zgodzić należy się z poglądem Trybunału Konstytucyjnego, który „podziela stanowisko o niedopuszczalności nadużywania prawa karnego wykonawczego jako "narzędzia" polityki karania, zależnej wyłącznie od władzy wykonawczej i ustawodawczej. Niestosowanie w analizowanym wypadku zasady *lex severior retro non agit* prowadziłyby do takiej konsekwencji”⁵.
9. Można zatem stwierdzić, że nakaz stanowienia prawa w sposób umożliwiający równe traktowanie podmiotów zaliczanych do tej samej kategorii nie został spełniony w kontekście wprowadzenia do polskiego porządku prawnego art. 8 ustawy nowelizującej.
10. Zasada równości jest ściśle związana z zasadą demokratycznego państwa prawnego, wyznaczającą ramy i granice społecznej akceptacji i poczucia sprawiedliwości społecznej. W swoim orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny wskazywał, że „zawierający klauzulę demokratycznego państwa prawnego art. 2 – zamieszczony w rozdziale I konstytucji – należy do tych fundamentalnych przepisów konstytucyjnych, które określają podstawowe i najbardziej charakterystyczne cechy ustrojowe Rzeczypospolitej Polskiej. Dla organów władzy publicznej stanowi on

---

⁵ Wyrok TK z 12.05.2015 r., SK 62/13, OTK-A 2015, nr 5, poz. 63.

niezwykle ważną dyrektywę w zakresie stanowienia i stosowania prawa w zgodzie ze standardami tego typu państwa. Dlatego też może on nadal stanowić podstawę do wywodzenia – nie wyrażonych w konstytucji wręcz – zasad konstytucyjnych działania tych organów, jak to już w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wielokrotnie miało miejsce np. zasady zakazu retroakcji, *vacatio legis*⁶.

11. Zasada zaufania obywatela do państwa stała się podstawą konstytucjonalizacji reguły *lex retro non agit*. Zasada niedziałania prawa wstecz jest dyrektywą postępowania organów prawodawczych, polegającą na zakazie stanowienia norm prawnych, które nakazują stosować nowo ustanowione normy prawne do zdarzeń, które miały miejsce przed ich wejściem w życie. Jak wynika z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, zmiany stanu prawnego powinny prowadzić do tego, aby obciążenia związane ze zmianą prawa były proporcjonalnie rozkładane na adresatów norm prawa dotychczasowego i adresatów nowych norm prawnych. Przepisy działające wstecz można wyjątkowo uznać za zgodne z zasadą demokratycznego państwa prawnego, pod warunkiem przestrzegania określonych zasad⁷.
12. Zakaz wstecznego działania prawa dotyczy wyłącznie przepisów pogarszających sytuację jednostki. Jeśli przepisy sytuację tę poprawiają, nie ma przeszkód w zakresie ich wstecznego stosowania. Zakaz wstecznego działania prawa najbardziej kategorycznie jest rozumiany w prawie karnym i podatkowym⁸. Chodzi o sytuacje, w których nowe rozwiązania ingerują i odmiennie kształtują stosunki prawne, które zaistniały już przed rozpoczęciem jej obowiązywania. W demokratycznym państwie prawa nowe normy powinny, co do zasady, działać na przyszłość⁹. Nie można zatem stanowić prawa, w którym normy prawne wiązały skutki swojego zastosowania z faktami, które zaszły już przed wejściem w życie nowych uregulowań¹⁰.

---

⁶ Wyrok TK z 23.11.1998 r., SK 7/98, OTK 1997, Nr 7, poz. 114; S. Waltoś, Porozumienia w europejskim procesie karnym; próba syntetycznego spojrzenia, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 1, s. 24, M. Masternak-Kubiak, Prawo do równego traktowania, [w:] Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 123.

⁷ Wyroki TK z: 3.10.2001 r., K 27/01, OTK 2001, Nr 7, poz. 209; 10.10.2001 r., K 28/01, OTK 2001, Nr 7, poz. 212; 6.7.1999 r., P 2/99, OTK 1999, Nr 5, poz. 103; 16.03.2011 r., K 35/08, OTK-A 2011, Nr 2, poz. 11.

⁸ M. Florczak-Wątor [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021, art. 2.

⁹ M. Zubik, W. Sokolewicz [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom I, wyd. II, red. L. Garlicki, Warszawa 2016, art. 2.

¹⁰ Wyroki TK wyroki z: 19.11.2008 r., Kp 2/08, cz. III, pkt 3.2; 7.04.2011 r., K 4/09, cz. III, pkt 5.2; 10.01.2012 r., SK 25/09, cz. III, pkt 8.1; 5.12.2013 r., K 27/13, cz. III, pkt 9.

13. Zasada zaufania obywateli do państwa i prawa, jak również wynikające z niej reguły bardziej szczegółowe, takie jak zasada ochrony praw nabytych, ochrony ekspektatywy maksymalnie ukształtowanej, ochrony interesów w toku oraz *lex retro non agit*, nie zakazują ustawodawcy zmiany prawa, nawet w sposób niekorzystny dla obywateli, lecz nakazują poszanowanie ich zaufania do prawa już obowiązującego¹¹. W konsekwencji ustawodawca powinien uwzględnić sytuację osób, których zaufanie do państwa i prawa wymaga zapewnienia ochrony w drodze stosownych rozwiązań przyjętych w przepisach przejściowych, a także powinien każdorazowo ustanawiać odpowiednie *vacatio legis* umożliwiające obywatelom dostosowanie się do nowej regulacji prawnej¹². Odpowiedniość okresu spoczywania ustawy zależy od wielu okoliczności, w tym treści danej regulacji prawnej, dziedziny prawa, której ona dotyczy (w prawie podatkowym czy wyborczym okres ten powinien być wydłużony), czy w końcu kręgu adresatów, do których regulacja ta się odnosi¹³.
14. Konstytucyjnie dopuszczalne jest ograniczanie nie tylko zasady ochrony praw słusznie nabytych, ale całej zasady zaufania. „Zasada zaufania obywateli do państwa nie ma jednak charakteru absolutnego i konstytucyjnie dopuszczalne jest odstępianie w szczególnych okolicznościach od nakazu ochrony praw nabytych, zasady *lex retro non agit* czy też nakazu wprowadzania zmian do systemu prawnego z zachowaniem odpowiedniej *vacatio legis*. Odstępstwa takie są jednak konstytucyjnie usprawiedliwione jedynie wówczas, gdy przemawia za tym konieczność ochrony innej zasady konstytucyjnej, a jednocześnie realizacja tej zasady nie jest możliwa bez odstępiania od nakazów wynikających z zasady zaufania obywatela do państwa i bezpieczeństwa prawnego¹⁴. Ponadto dopuszczalność odstępstw od zasady lojalności zależy również od wagi wartości konstytucyjnych, które dana regulacja prawna ma chronić”¹⁵.
15. Najpełniej swoje ustalenia co do odstępowania od zakazu retroakcji podsumował Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku w sprawie o sygn. P 66/07, które to tezy podtrzymywane są do dnia dzisiejszego. Trybunał wskazał tam warunki, przy

---

¹¹ M. Florczak-Wątor, op. cit., art. 2.

¹² Wyrok TK z 15.12.1997 r., K 13/97, OTK 1997, nr 5-6, poz. 69.

¹³ M. Florczak-Wątor, op. cit., art. 2.

¹⁴ Wyrok TK z 7.02.2001 r., K 27/00, OTK 2001, Nr 2, poz. 29.

¹⁵ Wyrok TK z 25.11.2010 r., K 27/09, OTK-A 2010, Nr 9, poz. 109.

spełnieniu których przepisy można wyjątkowo uznać za zgodne z zasadą demokratycznego państwa prawnego, mimo że niewątpliwie działają wstecz. Trybunał podał następujące warunki: po pierwsze, nie są to przepisy prawa karnego lub prawa daninowego; po drugie, mają one rangę ustawową; po trzecie, ich wprowadzenie jest konieczne dla realizacji lub ochrony innych, ważniejszych i konkretnie wskazanych wartości konstytucyjnych oraz spełniona jest zasada zbilansowania (proporcjonalności sensu stricto); po czwarte, nie powodują one ograniczenia praw lub zwiększenia zobowiązań adresatów norm prawnych, ale poprawiają sytuację prawną niektórych adresatów danej normy prawnej (ale nie kosztem pozostałych adresatów tej normy); po piąte, problem rozwiązywany przez te regulacje nie był znany ustawodawcy wcześniej i nie mógł być rozwiązany z wyprzedzeniem bez użycia przepisów działających wstecz”¹⁶. Trybunał wskazał także pewne okoliczności szczegółowe uzasadniające odstępianie od zasady niedziałania prawa wstecz. Chodzić tu może w szczególności o sytuacje podyktowane koniecznością późniejszego względem wejścia w życie norm konstytucyjnych dostosowania regulacji ustawowej do podwyższonego standardu konstytucyjnego¹⁷.

16. Tymczasem w niniejszej sytuacji ustawodawca postanowił zastosować z mocą wsteczną ustawę surowszą, do tego dotyczącą norm należących do dziedziny prawa karnego. Tym samym, zgodzić się należy z Sądem Apelacyjnym w Lublinie, że art. 8 ustawy nowelizującej prowadzi do niezasadnego różnicowania przez ustawodawcę podmiotów znajdujących się w jednakowej sytuacji faktycznej i prawnej, mających tą samą cechę relewantną, co powoduje, że dochodzi do naruszenia art. 32 ust. 1 w zw. z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

17. W odniesieniu do zgodności art. 8 ustawy nowelizującej w zakresie, w jakim ma zastosowanie do spraw wszczętych przed jej wejściem w życie, z art. 42 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, należy wskazać, że artykuł 42 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji statuuje podstawowe zasady ponoszenia odpowiedzialności karnej, którymi są zasada określoności czynów zabronionych pod groźbą kary, a tym

---

¹⁶ Wyrok TK z 12.05.2009, pkt 3.3; zob. też M. Zubik, W. Sokolewicz [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom I, wyd. II, red. L. Garlicki, Warszawa 2016, art. 2.

¹⁷ Wyroki TK z: 8.12.2009 r., SK 34/08 oraz z 10.05.2004 r., SK 39/03.

samym również zasada określoności samej kary (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*) oraz zakaz wstecznego działania ustawy wprowadzającej lub zaostrzającej odpowiedzialność karną (*nulla poena sine lege anteriori*)¹⁸. Zakaz retroaktywnego działania prawa został zadeklarowany również – choć w istotnie złagodzonej postaci, mianowicie jako zakaz retroaktywności przepisów niekorzystnych dla podmiotów zewnętrznych – już w jednym z najogólniejszych przepisów konstytucyjnych, mianowicie w zasadzie demokratycznego państwa prawnego¹⁹. Art. 2 Konstytucji RP stanowi generalną podstawę dla zakazu retroaktywności prawa, który to zakaz ma charakter bezwarunkowy w zakresie wynikającym z art. 42 ust. 1 Konstytucji. Zakaz wstecznego działania ustawy wprowadzającej lub zaostrzającej odpowiedzialność karną (*nulla poena sine lege anteriori*) stanowi bowiem rozwinięcie w obszarze prawa karnego ogólnego zakazu wstecznego działania prawa (*lex retro non agit*) wywodzonego z art. 2 Konstytucji RP. O ile na obszarze całego prawa przyjmuje się, iż obywatel, podejmując dane działanie, powinien móc przewidzieć skutki prawne, jakie z tym działaniem są związane, aby móc dobrze ocenić konsekwencję podjętych czynności, o tyle na gruncie prawa karnego jest to założenie niedopuszczające wyjątków²⁰. Wiąże się to dwiema podstawowymi funkcjami prawa karnego, tj. z funkcją gwarancyjną (ochrona przed karaniem za czyny, które w momencie popełnienia nie były przez prawo zabronione) oraz z funkcją prewencyjną (wskazanie czynów zabronionych, które nie powinny być dokonywane, dlatego że zostały one negatywnie ocenione przez ustawodawcę)²¹.

18. Podkreślenia wymaga, że ogólna zasada zakazu retroaktywności, nawet w aspekcie odpowiedzialności karnej, której dotyczy art. 42 ust. 1 Konstytucji RP, ma charakter absolutny tylko w aspekcie pogarszającym sytuację jednostki. Jej pewne ograniczenia, czyli dopuszczenie retroaktywności w swoistych sytuacjach, wynikają z tradycyjnego rozumienia „odpowiedzialności karnej” i wyrażają się w przyznaniu

---

¹⁸ M. Florczak-Wątor [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021, art. 42.

¹⁹ M. Wyrzykowski, uwagi do art. 1 p.u.m., [w:] Komentarz do Konstytucji RP, Warszawa 1993–1995, s. 43 i n., z szerokim powołaniem się na orzecznictwo TK i SN; P. Sarnecki [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, art. 42.

²⁰ Wyrok TK z 6.07.1999 r., P 2/99, OTK 1999, nr 5, poz. 103.

²¹ M. Florczak-Wątor, op. cit., art. 42.

retroaktywności tym ustawom, które są korzystniejsze dla sprawców czynów zabronionych. Tradycyjnie wówczas państwa cywilizowane przyjmują zasadę, że sprawca czynu odpowiada w myśl ustawy traktującej łagodniej jego postępowanie, chociażby ustawa ta weszła w życie po dokonaniu czynu. Tym bardziej też stosować należy ustawę późniejszą, o ile w ogóle depenalizuje ona określone zachowanie. Rozumie się samo przez się, że ze zdania pierwszego omawianego artykułu wynika, że jeśli łagodniejsza dla sprawcy była ustawa obowiązująca w momencie popełnienia czynu zakazanego, a w momencie orzekania obowiązuje ustawa surowsza, mimo to należy go osądzić według ustawy obowiązującej w momencie popełnienia czynu, czyli łagodniejszej²².

19. Należy w tym kontekście przywołać również art. 24 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego²³, regulujący zasadę retroaktywności *ratione personae*: „1. Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej na podstawie niniejszego statutu za czyn popełniony przed wejściem w życie statutu. 2. Jeżeli przed wydaniem prawomocnego wyroku w sprawie ma miejsce zmiana przepisów prawa mających zastosowanie w danej sprawie, stosuje się prawo względniejsze dla osoby podejrzanej, oskarżonej lub skazanej”. Przepis ten pokazuje, że zasada zakazu retroaktywności uregulowań niekorzystnych dla oskarżonego jest powszechnie uznawana przez narody będące stronami Statutu Rzymskiego²⁴.

20. Trybunał Konstytucyjny podkreślał, że zakaz wstecznego działania ustawy karnej jest najważniejszą, kluczową dyrektywą wypływającą z art. 42 ust. 1 Konstytucji RP²⁵. Postulat wynikający z zakazu retroaktywności prawa stanowi o istocie zasady *nullum crimen sine lege* i jest powodem, dla którego zasada ta ma wręcz priorytetową rangę wśród zasad odpowiedzialności karnej²⁶. Zakaz retroaktywności prawa uzasadniany jest przede wszystkim wynikającą z zasady demokratycznego państwa prawa zasadą zaufania obywateli do obowiązującego systemu prawa i działań państwa. Zakaz ten, zakorzeniony w ochronie godności i wolności człowieka,

---

²² P. Sarnecki, op. cit., art. 42.

²³ Dz.U. z 2003 r. nr 78, poz. 708.

²⁴ Obecnie są to 123 państwa z całego świata (https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx, dostęp: 2.12.2021 r.).

²⁵ Wyrok TK z 16.03.2011 r., K 35/08, OTK-A 2011, Nr 2, poz. 11.

²⁶ Wyrok TK z 25.05.2004 r., SK 44/03, OTK-A 2004, Nr 5, poz. 46.

daje bowiem możliwość przewidywania przez jednostkę skutków własnych działań i ewentualnych działań organów państwa.

21. Należy podkreślić ponownie, że zasada *lex retro non agit*, wynikająca z art. 2 Konstytucji, ma szerszy zakres zastosowania, lecz nie ma bezwarunkowego charakteru, podczas gdy zakaz retroakcji prawa karnego wyrażony w art. 42 ust. 1 Konstytucji ma charakter bezwzględny, ale ograniczony przedmiotowo²⁷. W konsekwencji bezwzględny zakaz retroaktywności prawa w zakresie wynikającym z art. 42 ust. 1 ma zastosowanie tylko do przepisów materialnoprawnych, wprowadzających odpowiedzialność karną za czyn zabroniony pod groźbą kary. Z kolei zakaz retroaktywności prawa wynikający z art. 2 Konstytucji RP może znaleźć zastosowanie do wszystkich środków z zakresu odpowiedzialności karnej, także tych zaostrzających lub ograniczających karalność.
22. Ustawodawca związany jest gwarancjami konstytucyjnymi zarówno w zakresie orzeczenia kary, jak i warunków jej wykonania²⁸. Zgodnie z tym zapatrywaniem, art. 42 ust. 1 Konstytucji RP należy odczytywać jako przepis gwarancyjny wprowadzający wobec ustawodawcy ograniczenia dwojakiego rodzaju: po pierwsze, w zakresie orzeczenia kary, po drugie, w zakresie wykonania kary. W doktrynie prawa pojawiają się również zdania odmienne, które wykluczają zastosowanie art. 42 ust. 1 do instytucji prawa karnego wykonawczego²⁹. W jednym ze swych orzeczeń Sąd Najwyższy wskazał, że „postępowanie karne wykonawcze, bez względu na to, jakiego rodzaju sankcje mogą być w ramach tego postępowania wymierzone, nie jest objęte zakresem art. 42 Konstytucji RP³⁰”. Przywołany przez Sąd Apelacyjny w Lublinie wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2015 r. o sygn. SK 62/13 spotkał się co prawda z głosami krytycznymi w doktrynie³¹, jednak jak wskazano nim, zasada *lex benignior*, poza tym, że jest zasadą kodeksową wyrażoną w art. 4 § 1 k.k., to przede wszystkim może być wywiedziona z zasady demokratycznego państwa prawnego, wyrażonego w art. 2 Konstytucji. W mojej ocenie, zasada ta

---

²⁷ W. Wróbel, *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Kraków 2003, s. 395.

²⁸ P. Wiliński: *Konstytucyjna zasada nulla poena sine lege a instytucja exequatur*, tekst złożony do druku w *Księdze pamiątkowej dedykowanej, Profesorowi A. Szwarcowi*.

²⁹ P. Sarnecki, *op. cit.*, art. 42.

³⁰ Uchwała SN z 3.03.2009 r., I KZP 30/08, OSNKW 2009, nr 4, poz. 26.

³¹ M. Safjan (red.), L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I–II. Komentarz*, Warszawa 2016.

obowiązuje w obszarze całego prawa represyjnego, w tym w prawie karnym i karnym wykonawczym - w zakresie w jakim prawo karne wykonawcze odnosi się do stosowania kary.

23. Kwestią zastosowania art. 4 k.k. do art. 152 k.k.w. zajmował się Sąd Najwyższy. W postanowieniu z dnia 19 stycznia 2017 r.³² Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały w odpowiedzi na zagadnienie prawne przedstawione przez sąd - czy przepis art. 4 § 1 k.k. ma zastosowanie w przypadku orzekania w postępowaniu wykonawczym na podstawie art. 152 § 1 k.k.w.? Jednocześnie Sąd Najwyższy stwierdził, że przepis art. 4 § 1 k.k. znajduje zastosowanie do wszelkich norm karnych mających materialnoprawny charakter, niezależnie od tego, w jakiej ustawie zostały zapisane, zaś przepis art. 152 § 1 k.k.w. zawiera normę o charakterze materialnoprawnym, a zatem objęty jest gwarancjami wynikającymi z treści art. 4 § 1 k.k.
24. Zgodzić należy się z Sądem Najwyższym, że zasięg art. 4 § 1 k.k. nie ogranicza się wyłącznie do przepisów Kodeksu karnego, a użyte na jego gruncie pojęcie „ustawa” należy rozumieć szeroko i tym samym przyjmować, że chodzi o cały stan prawny w sensie materialnoprawnym, determinujący sytuację prawnokarną sprawcy³³. Ponadto zgodzić się należy z J. Giezkim, że „z punktu widzenia treści art. 4 § 1 k.k. bez znaczenia pozostaje zarówno usytuowanie normy w ustawie karnej, jak i prawny charakter ustawowej regulacji; istotne jest jedynie to, czy norma znajduje *in concreto* zastosowanie i współokreśla konsekwencje prawne wynikające dla sprawcy z wyroku skazującego. Jeżeli znajduje zastosowanie, to – niezależnie od charakterystyki przyjętej w nauce prawa – niezbędne jest rozważenie jej znaczenia dla oceny, która z ustaw jest względniejsza dla sprawcy”³⁴. Rację ma również W. Wróbel, którego zdaniem „zakres zastosowania reguły z art. 4 § 1 k.k. obejmuje nie tylko zmianę formalnie rozumianej ustawy karnej, ale wszelkich regulacji prawnych mających znaczenie dla odpowiedzialności karnej sprawcy, a więc przepisów dotyczących czynu zabronionego, grożących za jego popełnienie kar, dyrektyw ich

---

³² I KZP 13/16, OSNKW 2017/2/9.

³³ Zob. szerzej J. Lachowski [w:] Kodeks karny. Komentarz, wyd. III, red. V. Konarska-Wrzesek, Warszawa 2020, art. 4, teza 3 i powołane tam orzecznictwo.

³⁴ J. Gizek [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, J. Gizek, Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Warszawa 2021, art. 4, teza 9.

wymiaru, zasad odpowiedzialności, innych prawno-karnych konsekwencji popełnienia czynu zabronionego, recydywy, wymiaru kary łącznej, amnestii czy zatarcia skazania”³⁵.

25. O materialnym czy procesowym charakterze danej regulacji decyduje natomiast jej istota, a nie to, w jakiego rodzaju akcie prawnym została zamieszczona. Jak słusznie wskazał Sąd Najwyższy, „zastosowaniu art. 4 § 1 k.k. do instytucji zawartych w Kodeksie karnym wykonawczym nie sprzeciwia się również i to, że orzeczenie w tej kwestii zapada nie na etapie postępowania karnego w głównym przedmiocie procesu, ale na etapie postępowania wykonawczego”³⁶. Przez „czas orzekania na gruncie art. 4 § 1 k.k. należy rozumieć bowiem nie tylko czas wydawania wyroku rozstrzygającego o odpowiedzialności karnej oskarżonego, lecz także czas orzekania we wszystkich fazach postępowania karnego (przygotowawczego, głównego, wykonawczego), w których ma zapaść rozstrzygnięcie dotyczące losu osoby, przeciwko której toczy się postępowanie”³⁷.

26. Dlatego też z faktu, iż w Kodeksie karnym wykonawczym nie zamieszczono przepisu odsyłającego do art. 4 § 1 k.k., czy też uregulowania o analogicznym brzmieniu, absolutnie nie można wyprowadzać wniosku, że do instytucji uregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym przepisu tego się nie stosuje. Co więcej, przy zaprezentowanym wyżej rozumieniu art. 4 § 1 k.k. i biorąc pod uwagę fakt, że w Kodeksie karnym wykonawczym uregulowanych jest wiele instytucji o ściśle procesowym charakterze, taki zabieg legislacyjny należałoby uznać za błędny i mogący wywołać bardzo poważne wątpliwości interpretacyjne co do zakresu stosowania wskazanej regulacji na gruncie tego Kodeksu³⁸.

27. Z samego brzmienia art. 152 § 1 k.k.w. wynikało w sposób oczywisty, że miał on charakter materialnoprawny, a nie procesowy. W literaturze zwraca się uwagę na to, że stosowanie instytucji z art. 152 § 1 k.k.w. „wymaga od sądu oceny dokonywanej w perspektywie celów kary określonych w art. 53 k.k. i w tym sensie przypomina

---

³⁵ W. Wróbel: Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym, Kraków 2003, Rozdział VI, pkt 7, ppkt 7.1.

³⁶ Postanowienie SN z 19.01.2017 r., I KZP 13/16.

³⁷ A. Zoll (w:) A. Zoll, K. Buchała: Kodeks karny. Część ogólna, Kraków 2000, s. 64; W. Wróbel: Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym, Kraków 2003, Rozdział VI, pkt 12, ppkt 12.2; J. Lachowski, op. cit. i powołane tam orzecznictwo.

³⁸ Postanowienie SN z 19.01.2017 r., I KZP 13/16.

ona modyfikacje prawomocnie orzeczonych kar, jaką przewiduje art. 75a k.k. oraz art. 14, 16-18 przepisów ustawy [z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³⁹]⁴⁰.

28. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że w przeciwieństwie do warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności czy kar zastępczych, warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie art. 152 § 1 k.k.w. wiąże się z ingerencją w treść pierwotnego orzeczenia. Stanowi ono bowiem odstępstwo od zasady trwałości orzeczeń sądowych, podkreślając przy tym, że z instytucji tej należy korzystać z umiarem, aby zapobiec sytuacji, w której przepis art. 152 § 1 k.k.w. stałby się podstawą szerszej praktyki reformowania orzeczeń sądu *meriti*⁴¹.
29. Podzielić należy pogląd wyrażony w orzecznictwie, że korzystanie z odroczenia wykonania kary jest warunkiem formalnym koniecznym do ubiegania się o warunkowe zawieszenie jej wykonania, ale przesłanki stosowania tej instytucji, jak i zasady jej stosowania oraz następstwa orzeczenia wydanego w trybie art. 152 § 1 k.k.w., mają charakter materialnoprawny i na nowo kształtują sytuację skazanego⁴². Odwołanie się natomiast przez ustawodawcę w tym przepisie do zasad określonych w art. 69-75 k.k. oznacza przecież, że decydując o warunkowym zawieszeniu wykonania kary, sąd musi ocenić celowość takiego rozstrzygnięcia przez pryzmat osiągnięcia celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa. Może wymierzyć grzywnę, czy też zastosować środki probacyjne. Sąd Najwyższy przesądził zatem, że z tej perspektywy orzekanie w trybie art. 152 k.k.w. jest „orzekaniem o przestępstwie”. Co więcej, zarządzenie wykonania kary również następuje na podstawie przepisów prawa materialnego - art. 75 k.k. W tych warunkach trudno byłoby odrywać stosowanie instytucji z art. 152 k.k.w. od reguły intertemporalnej przewidzianej w art. 4 § 1 k.k. Przy ocenie natomiast charakteru instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w trybie

---

³⁹ Dz. U. z 2015 r., poz. 396.

⁴⁰ W. Wróbel: Aktualne problemy intertemporalne okresu przejściowego po wejściu w życie ustawy z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2015, z. 3, s. 76-77.

⁴¹ K. Postulski: Stosowanie art. 152 Kodeksu karnego wykonawczego, Przegląd Sądowy 2001, nr 7-8, s. 71, 73.

⁴² Postanowienie SA w Katowicach z 11.03.2016 r., II AKz w 202/16.

art. 152 k.k.w. nie sposób też pominąć aktualny kontekst normatywny tworzony nowymi regulacjami wprowadzonymi do Kodeksu karnego, które przesuwają „orzekanie o konsekwencjach prawnych czynu” w kierunku postępowania wykonawczego, dając sądowi możliwość istotnej modyfikacji sytuacji prawnej skazanego ukształtowanej prawomocnym wyrokiem, np. możliwość skrócenia kary, o której mowa w art. 75 § 3a k.k., czy też zamiany kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na karę ograniczenia wolności lub grzywnę w trybie art. 75a § 1 k.k.⁴³

30. Reasumując, należy stwierdzić, że przepis art. 4 § 1 k.k. znajduje zastosowanie do wszelkich norm karnych mających materialnoprawny charakter, niezależnie od tego, w jakiej konkretnej ustawie zostały one zawarte. Artykuł 4 § 1 k.k. powinien być stosowany w postępowaniu wykonawczym, jeśli dochodzi w nim do „orzekania o przestępstwie”, w szczególności co do rozmiarów i form orzeczonej wcześniej w wyroku odpowiedzialności karnej sprawcy i dotyczy to, między innymi, orzekania w kwestii zastępczej kary pozbawienia wolności, czy też zaostrzenia rygorów wykonywania kary. W każdym z tych postępowań incydentalnych rozstrzygnięcia kształtują dalsze skutki prawnokarne skazania, w tym takie, które pogarszają sytuację skazanego. Tymczasem art. 8 ustawy nowelizującej wyłącza jego zastosowanie przewidując stosowanie ustawy surowszej wstecz. W konsekwencji przepis art. 152 § 1 k.k.w. jako wysławiający normę o charakterze materialnoprawnym objęty jest gwarancjami wynikającymi z treści art. 42 ust. 1 Konstytucji RP, a zastosowanie ustawy surowszej wstecz w tym wypadku wiąże się z jego naruszeniem.

31. Z uwagi na powyższe, wnoszę jak w *petitum*.

„A A I A
, , / /

---

⁴³ Postanowienie SN z 19.01.2017 r., I KZP 13/16.